

Yazı
Dizisi

EDEBİYATIMIZDA RUMLAR VE ERMENİLER -(2)

19. yüzyıl şair ve musanniflerinden Bayburtlu Zihni'nin Hikaye-i Garibe adlı eserindeki Ermeni tipi zalim, hilekar ve haindir. Hikayenin özeti şöyledir:

Bayburt hükümdarı olan Hacı Sadullah Bey, bölgenin hakimidir. İşlediği bir suçtan dolayı katline karar verilir.

Sadullah Paşa'nın, Abdullah ve Salih adında iki oğlu, iki de kızı vardır. Evin işlerini yürüten Ermeni kahya, Paşa'nın ölümünden sonra evin hanımını çeşitli yollarla kandırıp yakınlarını para ile zarsız hale getirir. Daha sonra Hacı Mehmet adlı bir yakınlarını da bir Ramazan gecesi zehirli çifte kurşunu ile ortadan kaldırır. Kendisine engel olarak büyük oğul Abdullah'ı gören Ermeni kahya, onu da Hicaz'a götürme bahanesiyle ortadan kaldırmaya karar verir.

On dört yaşına basan Abdullah, annesi, kız kardeşlerinden biri, Ermeni kahya ve bazı yakınları hep birlikte Hicaz'a doğru yola çıkarlar. Mısır'a vardıklarında bir tesbih meselesinden ötürü Abdullah ile Ermeni'nin birbirlerine kılıç çekmeleri aralarının iyice açılmasına sebep olur. Mekke'ye vardıklarında Abdullah'a iki defa zehirli şerbet verirler, fakat tesirli olmaz. Ancak, Abdullah'a üçüncü defa verilen zehirli şerbet tesirini gösterir ve o "daire-i akıldan dur ve şehri afiyetden meçhur" olur. Onun öldüğüne kanaat getirip gömülmesine karar verirler. Teslim ettikleri iki arap, Abdullah'ın cesedini Hicaz çölleri'nin kumlarına yıkayıp kefenlemeden gömüverirler.

Daha sonra esen bir ilahi rüzgar kum çukurunda gömülü bulunan Abdullah'ın istifra etmesine yol açarak kurtulmasını sağlar. Kendisini elbiseleriyle birlikte bir çukurda bulan Abdullah, bütün yakınlarından uzakta, tuzaktan kurtulmuş bir "ahu-yı çin" gibi etrafına bakınmaktadır.

Onu bu halde göre iki Arap kumdan çıkararak Mısır'a götürür ve bir esirciye satar. Abdullah,

esirciye kendisinin köle olmadığını, Erzurum eyaletinin tanınmış bir kişisi olduğunu, kendisi Erzurum'a iletirse yüz kese akçe vereceğini söyler. Yalvarması sonuç verir ve İskenderiye üzerinden bir yelkenli ile Akdeniz'e açılırlar. Sayda, Beyrut ve Lazkiye iskelelerinden geçerek Antakya üzerinden kara yoluyla, gündüzleri gizlenerek geceleri yolculuğa devam ederler ve Ahıska'ya ulaşırlar.

O sırada Bayburt, Rus istilhasına uğramıştır ve Abdullah'ın yakınları ortalarında görünmemektedir. Ermeni kahyayı bulur. Ancak o yalandan ağlayarak Abdullah'a yardımcı olacağını söyler. Ermeni'nin yapacağı kötülükler daha bitmemiştir. Ortaya çıkan üç serseri Abdullah'ı yakalayıp üzerindeki elbiselerin çıkarttırırlar ve ona Rus elbisesi giydirerek Rusya'ya gönderirler. O, götürüldüğü yerde "gürcü gülmanı" olarak ileri gelen birine hediye edilir.

Abdullah'ın Rusya'da iken yaşı on sekiz olmuştur. Onu askere alırlar. İşte bu sırada bir "Pir-i mübarek" elinden tutarak onu kurtarır. Pir ona "Kalk ya Abdullah, zamanın geldi, kaçmaya hazırlan" deyince o, kumandası altındaki askerlere görünmeden atına biner. Bir iki menzil git-

tikten sonra atını bir orman kenarına bırakıp ormanın derinliklerine dalar..

AHMET MİTHAT'IN ERMENİ KARNAVALI

Asırlarca Türklerle birlikte yaşayan ve ortak örfilere sahip olan Ermeniler Tanzimat sonrası Türk romanında asli kahraman olarak ilk defa Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında karşımıza çıkar. İmparatorluğun bir insan mozayigine benzeyen sosyal yapısında Ermeniler de tabii olarak yer alır. Romanı gerçek hayatta olabilecek olaylar üzerine kurmak isteyen Ahmet Mithat Efendi için Ermeni gerçek hayattaki fertlerden biridir.

Ahmet Mithat Efendi'nin Karnaval adlı romanı bütünüyle Ermeniler arasında geçer. Bir Ermeni ai-

lesindeki ihanet ve dağımanın anlatıldığı bu eserden başka Müşahedat adlı romanında da Ermeniler çoktur. Yazar onlarla konuşur, hatta romanın yazılmasına bu kahramanlardan Siranuş da yardım eder.

Romancının Ermenilere, karşı, mensup oldukları kavim dolayısıyla en ufak bir menfi duygu beslemediği aşikardır. İçlerinde düşmüş kadınlar, mazbut genç kızlar, aileler, kötüler mevcuttur.

Fakat bütün bunlar Ahmet Mithat Efendi'nin geniş dünyasını oluşturan kahramanlardandır. Sadece bazı eserlerinde (Bekarlık Sultanlık mı dedin? Eflatun Bey ve Rakım Efendi) alafranga zihniyeti vermek maksadı-

yla kahramanlarının Rum veya Ermeni hizmetçiler kullandıklarına dikkati çeker. Mithat Efendi'nin kendi şahsiyetinden çizgiler taşıyan Rakım Efendi de bir Ermeninin kütüphanesinden faydalanır. Mithat Efendi burada sanki yabancı dil öğrendiği şahıslar arasında bulunan ve birer devlet memuru olan Dragon ve Odyan Efendileri hatırlamış gibidir.

Ahmet Mithat Efendi'den sonra aynı roman anlayışını devam ettiren Hüseyin Rahmi Gürpınar'da da bir hayli Ermeni tip bulunmaktadır. Hüseyin Rahmi, cahil halkı karikatürize ederken, Ermeniler de bu bakış tarzından paylarını alırlar.

Ömer Seyfettin kalemiyle çeşitli kavimlerde oluşan milliyetçi akımlara dikkat çeker. Bu hikayelerden ikisi Ermenilerle ilgilidir. Radikal tavrı, alaycı ifadesi ile Ermeni milliyetçiliğinin tezahür noktalarını yakalayan Ömer Seyfettin 1912'de yazdığı Pamuk ipliği ve Ashab-ı Kehfimiz'de Ermenilere hikayelerinin kahramanları olarak seçer ve milliyetçilikleri aile ve kilisede olgunlaşan bu insanların karşısına "uyanmamış" yani henüz milli benliğini idrak edememiş Türkleri çıkarır.

Ömer Seyfettin bu hikayelerinde Ermenilerin kuvvetli bir milliyetçilik anlayışına sahip olduklarına, bu anlayışlarının aile, okul ve patrikhane-den kaynaklandığına ve Fransa ile Rusya'nın Ermenilerin daimi koruyucuları olduklarına dikkat çeker.

DEVAM EDECEK

YENİ MERAM

16 HAZİRAN 1999 ÇARŞAMBA